

УДК 8-96(09)(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.3>

НАРАТИВ «АРМІЯ. МОВА. ВІРА» В КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ВОЄННОГО ЧАСУ

Грина Богачевська

*Національний транспортний університет,
факультет економіки та права, кафедра філософії та педагогіки
вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 1, 02000, м. Київ, Україна*

Метою статті є виявлення ставлення українців до армії, мови та віри через рік повномасштабної війни крізь призму нарративу «Армія. Мова. Віра», а також з'ясування його консолідуючих комунікативних функцій в контексті взаємин держави та громадянського суспільства. Методологічними засадами дослідження стали принципи нарративного аналізу суспільно-політичного та релігійного дискурсів, контент-аналізу промов політичних та релігійних діячів, що застосовувалися з дотриманням дослідницьких засад позапартійності та позаконфесійності в межах філософсько-релігієзнавчої та політолого-соціологічної дескрипції. Наукова новизна. Розглянуто змістовне наповнення та функціонування суспільно-політичного нарративу «Армія. Мова. Віра» на базі результатів останніх соціологічних досліджень, виявлено його смислові трансформації та суспільно-політичні функції. Висновки. Наратив «Армія. Мова. Віра» пройшов трансформацію від гасла окремої політичної партії до консолідуючої українській соціум декларації ціннісних пріоритетів, від сприйняття його як націоналістичного, до використання представниками практично всіх політичних сил країни. Це зумовлено одночасним рухом суспільства і влади назустріч одне одному. Держава реагує на суспільні запити з запізненням, що викликає певну соціальну напругу. Консолідація суспільства перед лицем повномасштабної військової агресії є наразі головною функцією досліджуваного нарративу. Його розгортання свідчить про радикалізацію суспільства під час повномасштабної війни, потребу в односторонніх орієнтирах, скерованих на збереження державності і виживання нації. Перспективи подальшого функціонування нарративу «Армія. Мова. Віра» залежать від підсумків закінчення війни, які сформулюють актуальний порядок денний відродження України і окреслять нові геополітичні контури і безпекові формати її існування.

Ключові слова: наратив, дискурс, армія, мова, віра, Україна, консолідація, суспільство, політика, православні Церкви.

Постановка проблеми. Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну докорінно змінило життя всього українського суспільства. «Директор Інституту соціології НАН України Євген Головаха підтверджує на підставі соціологічних досліджень, що ставлення до Росії, до державних символів, до мови і церкви різко змінилося одразу після вторгнення російської армії» [3]. Перед кожним громадянином України постало питання самоідентифікації перед лицем війни, що ведеться з метою знищення української нації як такої. В цьому контексті гасло «Армія. Мова. Віра», що було створене політтехнологами Петра Порошенка до виборів 2019 р., сьогодні сприймається як частина ідеологічного нарративу українського суспільства у воєнний час. 20 серпня 2018 р. в щорічному Посланні Президента до Парламенту України П. Порошенко наголосив: «Армія, мова і віра – це не гасло. Це формула сучасної української ідентичності. Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Церква боронить нашу душу» [10]. Життя підтвердило життєздатність і слушність цього політичного гасла, яке з початком повномасштабної російської агресії

стало сприйматися суспільством в дискурсі самоідентифікації консолідації перед загрозою існування незалежної української держави.

Отже, наразі актуальним є розгляд змістовного наповнення цього суспільно-політичного на базі результатів останніх соціологічних досліджень задля його політологічного, філософського та релігієзнавчого осмислення, яке дозволить осягнути зміст провідного нарративу, функціонуючого сьогодні в українському суспільному дискурсі. Тому **метою статті** є виявлення ставлення українців до армії, мови та віри через рік повномасштабної війни крізь призму нарративу «Армія. Мова. Віра», а також з'ясування його консолідуючих комунікативних функцій в контексті взаємин держави та громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В теоретичній площині увагу дослідників привертає сутність нарративу як форми комунікації, яка варіюється в залежності від соціальних інституцій, які його продукують.

Разом з тим, «людський дискурс є багатозначним і може бути предметом нарративної раціональності» [16, с.4]. Тому нарратив як міждисциплінарний конструкт активно вивчається як в світовій [С. Шейгал, Е. Борманн, У. Фішер], так і в українській філософії, політології та релігієзнавстві, зокрема, ґрунтовно розглядається О. Профатіловою [13]. В філософсько-релігієзнавчому контексті християнська нарративна традиція типологізована І. Богачевською [1]. В речіщі політичного дискурсу його осмислює П. Олещук [8; 9]. Більшість наратологічних досліджень присвячено політичному дискурсу і не торкаються такої соціальної інституції, як церква. В заявленому контексті тема статті розглядалася в медійній площині і ще не поставала предметом філософської рефлексії. Публікації в українських медіа розглядали її в контексті політичної боротьби президентів Порошенка та Зеленського, який, у відповідь на виклики часу, прийняв передвиборче гасло свого опонента, що актуалізувалося відповідно до викликів часу [3].

Основний матеріал. Організація політичного простору в кожній країні світу відбувається за допомогою пролітичних нарративів, які відображують ключові національні смисли та символи. Довгий час відсутність єдиного дискурсу національної ідентичності розділяла Україну темпорально, оскільки в суспільстві одночасно існували і дискурс минулого (політична риторика «єдиного слов'янського (радянського) народу»), що знецінювала такі символи, як мова, державна незалежність, національна Церква, як другорядні щодо історії і російської мови «єдиної історичної спільноти – радянського народу»), і дискурс майбутнього – з цінностями незалежності, демократії, насуверенної національної держави. Так само Україну символічно поділяли і географічно – на індустріальний Схід, *ностальгуючий* за радянською «плановою економікою» та аграрний Захід, який зі Сходу бачився «осередком націоналістів-бандерівців» та інших «запруданців Америки». Така «множинність смислових територій», відсутність єдиного національного нарративу і національної ідеї, як його змістовного ядра, була справжнім викликом державній владі і всім іншим соціальним інститутам, що задля збереження цілісності країни мали якимось чином «уніфікувати» політичний дискурс і символічний фон суспільного життя.

Повномасштабна війна докорінно змінила суспільний дискурс і символічне поле України. Новий політичний нарратив сформувався в процесі спільної дії абсолютної більшості українців, які зволіли дати відсіч агресору і реалізували це спільне волевиявлення на полі бою. І це «волевиявлення політичної нації» спирається на нові символічні дискурсивні структури, які сформували новий політичний дискурс, взявши на озброєння порошенківську формулу «Армія. Мова. Віра». Триєдиний нарратив «Армія. Мова. Віра» наразі поєднує в себе військовий, суспільний та релігійний дискурс, формуючи в своїй єдності потужний вектор національної самоідентифікації. Як більшість політичних нарративів, які,

за визначенням, є ієрархічними і поліфункціональними, він формує певний гіпертекст, сукупність текстів різних жанрів, що перехрещуються в певних інформаційних вузлах, створюючи дискурсивну цілісність, яка є більшою, ніж просте поєднання її складових. Тексти різних жанрів, створені авторами з різними політичними поглядами, мовними та релігійними вподобаннями, представлені в ЗМІ та соцмережах, в сучасну цифрову добу «нагадують своєрідні струмки, що живлять ріку політичної боротьби, адже вони, у сукупності роблять вагомий внесок у формування політичної свідомості та громадської думки, що в результаті може вплинути на хід політичного процесу» [17, с. 945]. Виходячи з крилатого вислову М. Вебера, що нації – це спільноти почуттів, наратив «Армія, мова, віра» можна вважати певним мотиваційним центром, що формує політичний простір сучасної України суголосно з почуттями нації.

Як слушно зазначає П. Олешук, «політичний дискурс може бути проаналізований на трьох різних рівнях: філологічному (на основі виявлення мовленнєвого змісту повідомлення), соціально-психологічному (через співставлення повідомлень та явищ соціальної реальності) та герменевтичному (на основі виокремлення ключових ідей повідомлення, структурування їх та створення на цьому ґрунті бази для співставлення з іншими елементами дискурсу)» [8, 2010b].

Наратив «Армія. Мова. Віра» з моменту появи під час виборчої кампанії президента П. Порошенка переріс початкові змісти, які в нього вкладалися політтехнологами. Першопочатково він мав сприйматися виборцями як декларація пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики України. Гасло «Армія» мало вказувати на ідею розвитку ЗСУ, розбудову військово-промислового комплексу та прагнення вступу до блоку НАТО. Гасло «Мова» передбачало підвищення престижу української мови шляхом розвитку книгодрукування, дубляжу, квотування україномовної мистецької продукції тощо. Гасло «Віра» передбачало створення автокефальної православної Церкви в Україні, подолання розколу в українському православ'ї шляхом об'єднання православних Церков.

Потреба в потужних збройних силах розумілася всім суспільством, яке пережило анексію Криму і втрату територій на Донбасі. А запропоновані П. Порошенком гасла «мови і віри» зазнали різкої критики широкого спектру його політичних опонентів як націоналістичні, такі, що розколюють країну на «схід» і «захід» тощо. І хоча за президентства П. Порошенка певні кроки по втіленню цих гасел в практичну площину відбувалися (найуспішнішим можна вважати отримання Томосу про автокефалію і створення ПЦУ), вони здебільшого так і залишилися «декларацією про наміри» окремого політичного діяча та політичної партії, яку він репрезентував.

Аде через 3 роки цей наратив широко використовується ЗМІ, президентом В. Зеленським (через «проміжну» довоєнну формулу «Суб'єктність. Інфраструктура. Армія»), і навіть політиками з колишнього ОПЗЖ. Що ж змінилося в українському соціумі після початку півномасштабного вторгнення РФ? Чому цей наратив сьогодні позитивно сприймається більшістю українців? Маємо констатувати, що під час війни він відображує докорінні зміни самоідентифікації соціуму, глибинні суспільні інтенції, його актуальність і широта використання засвідчує резонанс його змісту з ментальними архетипами українства, національною пам'яттю та баченням історичної перспективи. «Метою політичного наративу є, з одного боку, повідомлення суспільству про будь-яку політичну подію, а з іншого – вплив на громадську думку» [4, с. 165]. Тому проаналізуємо, який смисл наразі вкладає українське суспільство в кожен з компонентів цієї наративної тріади.

Поза сумнівом, з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну дискусії чи потрібна нам армія і яка саме, втратили сенс. Суспільство одноставно і однозначно

консолідувалося навколо армії як єдиної сили, здатної захистити народ і державу. За даними Центра Разумкова, «серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (їм довіряють 96% опитаних), волонтерських організацій (88%), добровольчих загонів (87%), Національної гвардії України (86%), Державної служби з надзвичайних ситуацій (85%), Президента України (83%), Державної прикордонної служби (82%), Міністерства оборони України (78%), Служби безпеки України (74%), Національної поліції (71,5%)» [15]. Така довіра суспільства до силових структур, типова для держави, що воює і суспільства, що виборює власну незалежність. В аналізованому наративі армія є тим однозначним компонентом, що не викликає в суспільній свідомості жодних дискусій і сумнівів. І є всі підстави стверджувати, що цей тренд залишатиметься таким і в середнестроковій і в довгостроковій перспективі.

Стосовно мови ситуація зазнала за воєнний рік значних трансформацій. За даними соціопитувань, «22% українців за рік війни перейшли на постійне або часте використання української мови. 45% серед російсько- та двомовних почали частіше говорити українською: 18% - постійно, 17% - часто. 82% вважають українську мову рідною, а 60% розмовляють нею вдома, що є найбільшим показником, починаючи з 2012 року [15, с. 13].

Для аналізу наративу «Армія. Мова. Віра», принциповим є те, що громадяни України не бажають жодним чином ідентифікувати себе з Росією, тому навіть російськомовні мешканці Півдня і Сходу відмовляються розмовляти мовою окупанта. При чому мовні суперечки, які були предметом постійного поділу українців протягом всього періоду Незалежності, сьогодні відійшли на задній план, як такі, що є «не на часі». Українську мову обирають не «зверху», а «знизу», знову ж таки, як маркер національної ідентичності. Можна констатувати, що «розкол» українців за мовним принципом, що існував десятиліття, втратив своє підґрунтя з початком війни. Пріоритет української мови не дискутується і приймається переважною більшістю суспільства. «Безпрецедентне єднання суспільства на тлі війни різко вплинули і на ставлення до статусу мови: сьогодні абсолютна більшість (83%) за те, щоб українська була єдиною державною мовою в Україні. Така думка домінує в усіх макрорегіонах, вікових та мовних групах. З іншого боку за надання державного статусу російській мові до війни виступали майже чверть, а сьогодні – лише 7%. У мирний час за надання статусу державної російській мові традиційно виступали мешканці півдня та сходу. Але навіть у цих регіонах таких було лише третина, а сьогодні їх кількість зменшилась майже вдвічі» [15, с. 13].

Найсуперечливішим складником триади «Армія, мова, віра» наразі є віра. Соціологи констатують: «За рік війни дещо знизилась віра в Бога: відсоток тих, хто не сумнівається у його існуванні змінився з 60% на 55%». «Через війну віра в Бога дещо знизилась, що зрозуміло: занадто багато горя і страждань, які важко пояснити та прийняти і втриматися у вірі. Серед молодших віра в Бога зменшилась, для старших віра в Бога залишається важливим ресурсом та допомагає їм під час війни» [15, с.47]. Разом з тим посилюється віра в існування «Вищих Сил», які респонденти соціопитувань не можуть адекватно визначити.

На нашу думку, така суспільна думка спричинена кризою православ'я, яка набирала обертів весь минулий рік. Колабораціонізм УПЦ (МП) та лукава антиукраїнська позиція її очільників призвели до того, що ця Церква стала стрімко втрачати суспільний авторитет і довіру. Липневі соціологічні опитування 2022 р. засвідчили, що «72% респондентів ідентифікують себе як православних. ... 54% серед усіх респондентів зараховують себе саме до ПЦУ. Лише 4% зараз ідентифікують себе з УПЦ(МП). Також ще 14% вважають себе просто православними, без конкретизації Патріархату. ... порівняно з 2021 роком частка тих, хто ідентифікує себе з ПЦУ, зросла з 42% до 54%. Натомість з 18% до 4% знизилася частка тих, хто ідентифікує себе з УПЦ(МП)» [11].

Дії держави по викриттю колаборантів в рясах, санкції, накладені на вищих ієрархів УПЦ(МП), отримали підтримку суспільної більшості. «78% українців вважають, що держава в тій чи іншій мірі має втрутитися в діяльність УПЦ (МП). Зокрема, серед них 54% вважають, що ця Церква має бути повністю забороненою в Україні. Ще 24% виступають за дещо «м'якший» підхід, що не передбачає повної заборони, але передбачає встановлення державного контролю та нагляду» [12]. Як бачимо, суспільство налаштовано радикальніше, ніж влада. При чому суспільство не вважає дії держави по забезпеченню національної безпеки на ідеологічному фронті обмеженнями свободи совісті та віросповідання в Україні. Простежується чіткий суспільний запит на викорінення ідеології «руського міра» зі свідомості українців і на позбавлення країни від її носіїв та проповідників – церковних структур Московського патріархату в Україні.

Змістовні складники нарративу «Армія. Мова. Віра», розглянуті нами вище, в єдності є маркерами національної самоідентифікації українців. За їхньою трансформацією «відбулися зміни і в національній самоідентифікації: абсолютна більшість опитаних ідентифікує себе як громадян України (порівняно з 2021 роком показник зріс з 76 до 94%). Половина ідентифікують себе європейцями (подвійний ріст)» [15, с.4].

Як вже зазначалося, складові нарративу «Армія, мова, віра» взаємовпливають і взаємозбагачуються. Як слушно зауважував ще Іван Огієнко, «кожна віра найміцніше зв'язана з рідною мовою народу, бо рідна мова – то основний родючий ґрунт кожної віри», «рідна мова – шлях до Бога» [7, с. 23]. Мова і релігія завжди використовувалися як засоби русифікації: «викорінення української мови, знищення самої української церкви – все це завжди було одним із аспектів вікової російсько-радянської політики з асиміляції України» [2, с. 95]. Саме тому повернення в церквах України до українського варіанту церковнослов'янської мови і повноправне використання в богослужінні української мови є, «не «українізація» нашої церкви», «це тільки «розмосковлення» її» [6, с. 31].

Дискурс державної влади за рік війни також зазнав значної риторичної та нарративної трансформації. Вперше чітко артикульована важливість духовної безпеки суспільства як важливої складової системи національної безпеки. Президент в своїх телезверненнях до народу неодноразово підкреслював значущість церковного питання і волю держави подолати негативні наслідки діяльності Московського патріархату в Україні і здобути «духовну незалежність».

Мовне питання перестало бути «Ахіллесовою п'ятою» влади, досягнутий суспільний консенсус щодо пріоритету державної мови значно пом'якшив риторику її палких захисників, російська мова, за замовчуванням, вільно присутня в медійному просторі, особливо на контрпропагандистських комунікативних каналах, але вже не конкурує з українською.

Всі сили держави й громадянського суспільства, віруючих та атеїстів, україномовних і російськомовних скеровані на всебічне посилення ЗСУ та їх щоденну підтримку. Потреби ЗСУ – головний пріоритет всього суспільства, яке в цьому питанні є максимально консолідованим. Тому нарративного різноманіття в дискурсі щодо армії та силових структур не спостерігається.

Наразі політичне життя України в умовах повномасштабної війни призупинено. Така пауза є цілком об'єктивною, і поки буде тривати війна, суспільство вимагатиме від державної влади радикальних дії по знищенню ворога на всіх фронтах: військовому, мовно-інформаційному і духовно-релігійному. Всі вони взаємопов'язані. Саме цей факт надає нарративу «Армія. Мова. Віра» підґрунтя до існування. І хоча дії влади в деяких питаннях, зокрема релігійному, зазнають збоку суспільства критики як запізнілі і нерішучі, вектор суспільних трансформацій вбік від країни–агресорки до ЄС і НАТО реалізується як на рівні суспільної ментальності, так і на рівні державної політики.

Функціонування політичного нарративу «Армія. Мова. Віра» за рік повномасштабної війни підтверджує тезу про те, що «чим більше символічні структури співпадають зі своїми смислами різних вимірах політичного дискурсу, тим скоріше наповнюється speechact нового офіційного дискурсу щільністю і тим скоріше цей дискурс впорядкує вже нову політичну реальність. Делегування повноважень політичних інститутів новим символам призводить до того, що символічне починає впливати вже на самі політичні процеси як конструювання політичної реальності» [5, с. 304].

Політична реальність не існує без символічної реальності, яка формує ті почуття, мотивації і ставлення, що визначають дії людей. Американський соціолог і політолог Ч. Тіллі в свій час слушно наголошував, що рівень розвитку держави визначає те, наскільки символічне здатне замінити реальну владу контролю. Тому що найефективнішим буде такий стан, коли саме символічне, а не силові структури держави, регулює та організує порядок суспільного життя.

Висновки. Наратив «Армія. Мова. Віра» в суспільному житті України пройшов трансформацію від передвиборчого гасла до консолідуючої соціум декларації ціннісних пріоритетів всієї країни. Його сприйняття змінилося від проголошення його спекулятивним гаслом націоналістів до визнання його змісту більшістю населення країни. Причиною цієї трансформації став одночасний рух суспільства і влади назустріч одне одному в процесі консолідації на основі задекларованих цим нарративом соціально-політичних пріоритетів. При чому держава реагує на суспільні запити з запізненням, що викликає певну соціальну напругу. Саме консолідація суспільства є наразі головною функцією досліджуваного нарративу. Разом з тим, його розгортання свідчить про радикалізацію суспільства підчас повномасштабної війни, потребу в чітких однозначних орієнтирах, скерованих на збереження української державності і виживання нації. Перспективи подальшого функціонування нарративу «Армія. Мова. Віра» залежать від підсумків війни, які сформуєть актуальний порядок денний відродження України і окреслять нові геополітичні контури і безпекові формати її існування.

Список використаної літератури

1. Богачевська І.В. Християнська нарративна традиція: методологія філософсько-релігієзнавчого аналізу : монографія. І.В. Богачевська. Київ : «Світ Знань», 2005. 236 с.
2. Діак І. Українське відродження або нова русифікація? Київ : Гранослов, 2000. 304 с.
3. Дорош С. «Армія. Мова. Віра». Як гасла Порошенка стали гаслами Зеленського. *BBC News Україна*, 17.01.2023. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64175314>
4. Кобзева О.О. Структура та функції політичного нарративу «вибори президента». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. № 38. С. 161–165.
5. Мацішина І.В. Конструювання політичної реальності України : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ». 2019. 376 с.
6. Огієнко І. Мова українська була вже мовою церкви : Нариси з історії культурного життя церкви української. Благодійне вид-во «Українська автокефальна церква» / під ред. проф. І. Огієнка. № 45. 1921. 32 с.
7. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів : Фенікс, 1995. 72 с.
8. Олещук П. Біографічний нарратив як складова політичного дискурсу. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ : 2010. Вип. 20. С. 27–36.
9. Олещук П. Теоретичні засади аналізу політичних нарративів як засобу дослідження політичного дискурсу. *Віче*. № 10. Травень 2010. URL : <https://veche.kiev.ua/journal/2014/>
10. Послання Президента України Порошенка до Верховної Ради України 20.09.2018 р. URL: <https://web.archive.org/web/20180921114834/https://www.pravda.com.ua/articles/2018/09/20/7192645/>

11. Пресреліз КМІС. Динаміка релігійної самоідентифікації населення України: результати телефонного опитування, проведеного 6–20.07.2022 р. URL : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1129&page=5>
12. Пресреліз КМІС. Якою має бути політика влади щодо УПЦ(МП): результати телефонного опитування, проведеного 4–27.12.2022 р. URL : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1165&page=2>
13. Профатилова Л. Г. Нарративы как междисциплинарный конструкт. Методология, теория і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Харків : Вид-во ХНУ імені Каразіна, 2008. С. 153–156.
14. Разумков Центр. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023 р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamku/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-liutyi-berezen-2023r>
15. Соціологічна група Рейтинг. Комплексне порівняльне дослідження «Як війна змінила мене та країну. Підсумки року. Лютий 2023. 58 с.
16. Fisher W. Narration as a human communication paradigm: The case of public moral argument. *Communication Monographs*. № 51(1). 1984. P. 1–22.
17. McHoul A. *Discourse*. The Encyclopedia of Language and Linguistics / ed. R.E. Asher. Oxford, New York : Pergamon Press, 1994. P. 940–947.

THE NARRATIVE “ARMY. LANGUAGE. FAITH” IN THE CONSOLIDATION OF WARTIME UKRAINIAN SOCIETY

Iryna Bogachevska

National Transport University,

Faculty of Economics and Law, Department of Philosophy and Pedagogy

Mykhailo Omelyanovych-Pavlenko str., 1, 02000, Kyiv, Ukraine

The purpose of the article is to reveal the attitude of Ukrainians to the army, language and faith after a year of full-scale war through the prism of the narrative “Army. Language. Faith”, as well as to clarify its consolidating communicative functions in the context of relations between the state and civil society. Methodological principles of the study were the principles of narrative analysis of socio-political and religious discourses, content analysis of political and religious figures speeches, which were applied in compliance with the research principles of non-partisanship and non-confessionalism within the framework of philosophical-religious and political-sociological description. Scientific novelty. For the first time it is understood the content and functioning of the socio-political narrative “Army. Language. Faith” on the basis of the results of the latest sociological research, its semantic transformations and socio-political functions were revealed. Conclusions. The narrative “Army. Language. Faith” has undergone a transformation from the slogan of a separate political party to a declaration of value priorities consolidating Ukrainian society, from its perception as nationalist to its use by representatives of almost all political forces in the country. This is due to the simultaneous movement of society and government towards each other. The state reacts to public requests with a delay, which causes a certain social tension. Consolidation of society in the face of full-scale military aggression is currently the main function of the investigated narrative. Its deployment indicates the radicalization of society during a full-scale war, the need for clear guidelines aimed at preserving statehood and the survival of the nation. Prospects for the further functioning of the narrative “Army. Language. Faith” depend on the results of the end of the war, which will shape the current agenda of Ukraine's revival and outline new geopolitical contours and security formats for its existence.

Key words: narrative, discourse, army, language, faith, Ukraine, consolidation, society, politics, Orthodox Churches.